

KAHRAMANMARAŞ TEKERLEMELERİNDE ANLAMSIZ GÖRÜNEN KELİMELER

АБСУРДНЫЕ СЛОВА В РИФМАХ ИЗ РЕГИОНА КАХРАМАНМАРАШ SEEMINGLY MEANINGLESS WORDS IN THE RHYME OF KAHRAMANMARAŞ

Ünal KALAYCI*

ÖZ

Anonim halk edebiyatı içerisinde yer alan tekerlemeler, hem bağımsız bir türdür hem de masallardan çocuk sayışmacalarına kadar çok farklı edebî türler içerisinde yer almaktadır. Ahenk unsurlarının ön planda olduğu bu türde dikkati çeken hususlardan biri de anlamı ilk bakışta bilinmeyen çok sayıda kelimenin kullanılmasıdır:

a. Hazara huzara

Göz atanın gözü kızara

b. Dırın dırın Andırın

İki dükkân bir fırın

c. Huuu dilik bidilik

Saçlar başlar kıvırcık

Sen bu oyundan çık

d. Avrat var zamuru zort

Avrat var çepeli mürt

Avrat var hazreti mülk

Örneklere de görüldüğü gibi “hazara huzara”, “dırın dırın”, “dilic bidilik”, “zamuru zort”, “çepeli mürt” kelimeleri günlük kullanımda yok gibidir. Tekelemelerde kullanılan bu tür kelimelerin anlamları ya da görevleri yok mudur? Çalışmanın amacı, üzerinde pek düşünülmemeyen tekelemelerdeki bu tarz anlamsız gibi görünen kelimelere dikkat çekerek o kelimelerin anlam ve görevlerini sorgulamaktır.

Çalışmanın ilk aşamasında AB projesi kapsamında hazırlanan “Tek Tek Tekeleme/ Kahramanmaraş Tekelemeleri” adlı kitap taranarak anlamları ilk bakışta çözümlenemeyen kelimeler araştırma konusu olarak seçilmiştir. İkinci aşamada Kahramanmaraşlılarla görüşme yapılarak tekelemelerde geçen ve anlamsız gibi görünen kelimelerin anlamları çözülmeye çalışılmıştır. Üçüncü aşamada yapılan görüşmelerden ve konuyla ilgili sözlüklerden hareketle bu kelimelerin anlamları ortaya çıkarılmış, anlamları bulunamayanların hangi amaçla kullanıldıkları tespit edilmiştir.

* ORCID: 0000-0002-0076-2916, Dr., MEB, Süha Erler Anadolu Lisesi / Onikişubat / Kahramanmaraş, ukalayci@gmail.com.

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

Anket ve kaynak tarama yönteminin kullanıldığı bu çalışmanın sonunda ele alınan kırk yedi kelime ve o kelimelerin anlamları üzerine değerlendirme ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Tekerleme, Kahramanmaraş tekerlemeleri, anlamsız kelimeler, görevli kelimeler.

АННОТАЦИЯ

Рифмы в анонимной народной литературе являются как самостоятельным жанром, так и широким спектром литературных жанров - от сказок до детских игровых исчисления. Одним из замечательных аспектов этого типа гармонии является использование большого количества, на первый взгляд,

неизвестных слов:

a. Hazara huzara

Göz atanın gözü kızara

b. Dırın dırın Andırın

İki dükkân bir fırın

c. Huuu dilik bidilik

Saçlar başlar kıvırcık

Sen bu oyundan çık

d. Avrat var zamuru zort

Avrat var çepeli mürt

Avrat var hazreti mülk

Как видно из примеров следующие слова: “хазара хузара”, “нирыр ныр”, “дилек бидилик”, “замуру зорт”, “чепели мюрт” по сегодняшний день не употребляются. Ставится вопрос, эти слова, используемые в детских стихах, имеют ли какое-либо значение или функции? Цель нижеследующего исследования – выявить значение и задачи этих, казалось бы, бессмысленных слов.

На первом этапе исследования были определены слова из книги “Tek Tek Tekerleme/ Kahramanmaraş Tekerlemeleri - Одиночные рифмы/рифмы из региона Кахраманмараш”, которая была издана в рамках проекта ЕС. Предметом исследования были выбраны слова, значения которых, на первый взгляд, было трудно угадать. На втором этапе, был проведён опрос населению региона Кахраманмараш и попытались выяснить значение слов из вышеуказанных рифмов, которые на первый взгляд казались бессмысленными. На третьем этапе, значения этих слов были раскрыты на основе беседы с населением и специальных словарей. Наряду с этим была определена цель тех слов, чьи значения не были установлены.

В конце этого исследования, в котором использовался метод опроса и поиска ресурсов, было оценено сорок семь слов и их значения. На основе которого были сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: рифмы, рифмы из региона Кахраманмараш, абсурдные слова, служебные слова.

ABSTRACT

Nursery rhymes in anonymous folk literature are both an independent genre and are used in a wide variety of literary genres, from fairy tales to children's accounts. One of the most striking aspects of this type of harmony is the use of a large number of unknown words:

a. Hazara huzara

Göz atanın gözü kızara

b. Dırın dırın Andırın

İki dükkân bir fırın

c. Huuu **dilik bidilik**

Saçlar başlar kıvırcık

Sen bu oyundan çık

d. Avrat var **zamuru zort**

Avrat var **çepeli mürt**

Avrat var hazreti mülk

As seen in the examples like “hazara huzara”, “dırın dırın”, “dilik bidilik”, “zamuru zort”, “çepeli mürt” words seem to disappear in daily use. Do these words used in nursery rhymes have no meaning or function? The aim of the study is to question the meaning and tasks of these words by drawing attention to these mysterious words in the rhymes that are not considered.

In the first stage of the study, the words whose meanings could not be solved at first sight were selected as the subject of the research, after searching “Tek Tek Tekerleme/ Kahramanmaraş Tekerlemeleri” named book which was written covered by EU Project. In the second stage, the meaning of the mysterious words in the rhymes was tried to be solved by interviewing the people of Kahramanmaraş. In the third stage, the meanings of these words were revealed by the interviews and dictionaries related to the subject, and the purpose of which the meaning could not be found was determined.

Forty-seven words and their meanings were evaluated and inferences were made at the end of this study using survey and resource search method.

Key words: *Nursery rhyme, nursery rhyme of Kahramanmaraş, meaningless words, attendant words.*

A. Tekerleme

Tekerleme “tegir(mi)+le-me” gövde ve eklerinden oluşmuştur (Gülensoy, 2011, s. 875). Farklı türler içerisinde yer alan tekerlemenin tanımı da bu nedenle olsa gerek, değişiklik göstermektedir. Kaynaklarda tekerleme şu şekillerde tanımlanmaktadır: “1. Daha çok masalların başında kullanılan, ölçülü, uyaklı, anlamlı ya da anlamsız söz dizisi. 2. Saz ozanlarının birbirleriyle yaptığı karşılıklı şiir söyleme yarışması. 3. Ortaoyunlarında özellikle Kavuklu’nun kullandığı sözler” (Anonim, Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük, 1982, s. 2023). “Masal, hikâye, halk tiyatrosu, bilmece gibi türlerin içinde, âşık edebiyatında, çocuk oyunlarında ve bazı törenlerde, ya da bağımsız olarak görülen halk edebiyatı türü. Tekerlemeler bir yandan bağımsız olarak söylenmesi, bir yandan da içinde yer aldığı türden ayrılan bazı özelliklerinin bulunması halk edebiyatının ayrı bir türü olarak değerlendirmeyi gerektirmektedir. Tekerleme daha çok çocuk geleneklerinde yer alan bir türdür” (Anonim, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler, İsimler, Eserler, Türler, 1998, s. 296). “Genellikle ölçülü, kafiyeli, simetrik, onomatopli ve sürrealist söz dizisi” (Akalm, 1984, s. 277-278). “1. “Tekerlemek eylemi, 2. Geleneksel basmakalıp bir nitelik kazanmış söz, sözler” (Anonim, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi , 1986, s. 11358). “Yuvarlak bir şeyi hareket ettirip yürütmek” (Elçin, 1998, s. 589).

Yaşar, birbirine uymayan iki durum veya nesne olmasına ve beklenmeyen bir durumun yaşanması ya da beklenmeyen bir nesnenin ortaya çıkmasına bağlı olan uyumsuzluk kuramına göre gülmenin gerçekleştiğini anlattığı yazısında tekerleme tanımını şöyle yapmaktadır:

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

“Tekerlemeler; değişik ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanmış, birbiriyle ilgisi olmayan düşünce ve hayallerin sıralanmasından meydana gelen ve çoğunlukla çocuklar tarafından eğlenmek amacıyla söylenen kafiyeli sözlerdir. Tekerlemelerdeki çocuksu üslup, tekerlemelerin büyüklere oranla çocuklar tarafından daha çok söylendiğinin en önemli göstergesidir” (Yaşar, 2010, s. 51).

B. Tekerlemelerin Kökeni Meselesi

Tekerlemelerin kökenleri ve oluşumları hakkında Elçin şu görüşleri dile getirmektedir: “Tekerlemelerin kaynağını aklın kanunları dışında hayalî, uydurma söz ve vakalarla gerçek maceralar teşkil eder. Ayrıca bazı şaman dualarının kutsî değerleri ile sihir güçlerini kaybederek tekerlemelere bir bakıma zemin teşkil ettiği söylenebilir” (Elçin, 1998, s. 590). Boratav ise: “Yetişkinlerin olsun, çocukların olsun sözlü geleneklerindeki tekerleme dağarcıklarına gereç sağlamak için baş vurdukları yollardan bir tanesi başka türdeki metinleri yeniden işlemek, evirip çevirip onlara tekerleme havasına, edasına, düşüncesine uygun yeni biçimler vermektir. Bunun için yabancı dillere bile baş vurulduğu, onlardan ya çeviri yoluyla ya da mekanik bir ‘aktarma’ ile tekerleme geci alındığı olur” (Boratav, 1982, s. 134-149) demektedir. Duymaz: “Tekerlemelerin kökenleri çok eski şaman dualarına, özellikle İslamiyet’in kabulünden önce dinî törenlerde söylenen sözlere kadar uzanmaktadır. Bunu bilhassa Türk dünyasında hâlâ yaşamakta olan ve tabiat güçleri ile hastalık ve felaketleri savmak için söylenen tekerleme örneklerinde görmekteyiz. Kırgızlar, Kazaklar, Tatarlar, Özbekler ve Türkmenler gibi bugün İslamiyeti kabul etmiş boylarda eski kam, baksı, şaman gibi pek çok özelliği bünyesinde barındıran bakıcıların hastalık sağaltmak için okudukları duaların izlerini bulabilmekteyiz” (Duymaz, Azerbaycan Tekerlemeleri (Sanamaları) Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme, 2005, s. 39) demektedir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi tekerlemelerde geçen ve anlamı bilinmeyen bazı kelimelerin kökeni eski şaman dualarına kadar gitmektedir.

C. Tekerleme İçin Yapılan Tasnif Çalışmaları

Tekerlemeler, kullanıldıkları alanlara, kullanıcılarına ve işlevlerine göre tasnif edilebilir. Ancak yapılan tasnifler, çoğunlukla birden fazla kritere göre yapılmıştır. Bu durum, tekerlemenin müstakil ve sınırları belli bir tür olmamasından kaynaklanmaktadır. Halk edebiyatının diğer türlerinde olduğu gibi, tekerlemelerin belli bir konudan ve şekil özelliklerinden uzak olması, bu türe ait metinlerin tasnifini de güçleştirmektedir. Bu konuda Pertev Naili Boratav başta olmak üzere Doğan Kaya ve Mehmet Yardımcı gibi birçok araştırmacı tasnif çalışması yapmıştır.

Son yıllarda Duymaz tarafından yapılan tasnif, daha kapsamlı bir çalışma olarak dikkat çekmektedir. Duymaz, hem Türkiye’deki hem de Türkiye dışındaki Türk topluluklarının tekerleme söyleme geleneklerini dikkate alarak şu tasnifi yapmıştır:

I. Belirli bir oyun, tören veya metne bağlı tekerlemeler

A. Çocuk oyunları tekerlemeleri

1. Ebe seçimi ve ebe çıkarma tekerlemeleri(sayışmacalar)

2. Oyuna eşlik eden tekerlemeler
3. Yanıltmacalar ve şaşırtmacalar
4. Yergi, övgü, kızdırma ve alay tekerlemeleri
5. Oyun daveti veya dağılma sırasında söylenen tekerlemeler
6. Oyuncak yapımı sırasında söylenen tekerlemeler
- B. Tören ve inanç tekerlemeleri 1. Tören tekerlemeleri
  - a) Geçiş törenlerine bağlı tekerlemeler
    - (1) Doğum (bebek okşamaları)
    - (2) Ad koyma
    - (3) Diş çıkarma
    - (4) Sünnet
    - (5) Okula başlama ve eğitim-öğretim hayatı
    - (6) Evlilik ve aşamaları (düğün okşamaları)
    - (7) Ölüm
  - b) Toplumunu ilgilendiren törenler
    - (1) Bahar bayramları (nevruz, hıdrellez vs.)
    - (2) Yağmur duasına bağlı törenler
    - (3) Hayvancılıkla ilgili törenler (sayacı türküleri)
    - (4) Ekin ekme (saban toyu)
    - (5) Hasat bayramları
  - c) Dinî bayram ve törenlerle ilgili tekerlemeler
2. İnanç tekerlemeleri (sözlü büyü / sihir şiirleri)
  - a) Tabiat unsurlarıyla ilgili tekerlemeler
  - b) Hastalık ve belâları savmak için kullanılan tekerlemeler
  - c) Çeşitli dinî inanışlarla ilgili tekerlemeler
  - d) Kader (fal) tekerlemeleri
- C. Halk edebiyatı ve türlerine bağlı tekerlemeler
  1. Masal tekerlemeleri
  2. Bilmece tekerlemeleri
  3. Halk hikâyesi tekerlemeleri
  4. Fıkralar ve tekerlemeler
  5. Türküler ve tekerlemeler
  6. Ninniler ve tekerlemeler
- D. Seyirlik oyunlar ve halk sporlarına bağlı tekerlemeler
  1. Orta oyunu tekerlemeleri
  2. Karagöz tekerlemeleri
  3. Meddah tekerlemeler
  4. Diğer seyirlik oyunlarla ilgili tekerlemeler
  5. Halk sporlarıyla ilgili tekerlemeler (pehlivan okşamaları)
- II. Yazılı veya gelişmiş edebiyat tekerlemeleri
  - A. Aşık edebiyatı tekerlemeleri (mizahi destanlar, hayvan destanları vb.)
  - B. Tekke-tasavvuf edebiyatı tekerlemeleri (şathiyeler, mülemmalar vb.)
  - C. Edebî metinlerin değiştirilmesiyle oluşmuş tekerlemeler

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

III. Diğer tekerlemeler (tekerlemeli mektuplar, iş ve mesleklerle ilgili tekerlemeler vb.) (Duymaz, İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler, 2002, s. 26-27)

Kahramanmaraş tekerlemeleri, yukarıdaki tasnifte birden çok başlık altında yer almakta olup 2012 yılında TR-12-E129-2012-R1/06750 numaralı “AB Gençlik Projeleri 1.2” kapsamında derlenmiştir. Derlenen tekerlemeler kitap hâlinde yayınlanmıştır. Bu çalışma bahsi geçen kitaptaki anlamları bilinmeyen kelimeler üzerinedir.

D. Kahramanmaraş Tekerlemelerde Geçen ve Anlamı Bilinmeyen Kelimeler

Anlamları araştırılacak sözcükler belirlenirken bahsi geçen kitap (Kalaycı & vd., 2012) taranmış ve öncelikle altmış civarında sözcük belirlenmiştir. Bu sözcükler Kahramanmaraşlı olmayan üç kişiye okunmuştur. Üç kişinin de anlamını bilemediği ve hakkında bir fikri olmadığı sözcükler araştırma için seçilmiştir. Buna göre Kahramanmaraş'a has otuz iki farklı tekerlemede geçen 47 gizemli sözcüğün anlamının araştırılması uygun görülmüştür.

Tekerlemeler kitaptan alındıkları sayfalar dikkate alınarak numara ile sıralanmıştır. Anlamı bilinmeyen/ araştırılacak kelimeler koyu punto ile yazılmış ve hemen yanlarına sıra numaraları eklenmiştir. Tekerlemenin sonuna ise tekerlemenin alındığı sayfa numarası yazılmıştır. Uzun tekerlemelerin tamamı alınmamış, bu durumu ifade etmek için tekerlemenin sonuna üç nokta konulmuştur. Araştırılan kelimeler ve onların geçtiği tekerlemeler aşağıdadır:

1.

Elim elim **epelek (1)**

Elden çıkan topalak,

Topalağın yarısı,

Bit pirenin karısı,

Garı nereye gidiyon?

Elemba (2)'ya gidiyom.

Elemba'da neyin var?

... (14)

2.

Haynini (3) kızlar haynini,

Domnini (4) kızlar domnini. (15)

3.

Hazara huzara (5)

Göz atanın gözü kızara! (15)

4.

Heyhat, heyhat **heri (6)** boz,

Biri kara biri boz,

Bindim bozun sırtına,

Sürdüm Halep yoluna,

Halep yolu taşlıymış... (15)

5.

Naldırğaç (7)

Kırkkaç,
Kırk üç,
Kırk dört,
Kırk beş,
Kırk altı. (17)

6.

Bir nud (8)

İki nud,
Üç nud,

...

...

On nud,

Cun (9) nud,

Örtü döşsek,
Gel bizim gır eşsek. (17)

7.

Zıllı zıllı zıdana (10)

Beş boynuzu budana.
Zıllıya köynek biçeller,
Yan cebine s...çallar. (18)

8.

Vuuu vuuu, evelme develeme, (11)

Deve kuşu guvalama,
Çengi çember miski amber,
Tadı tuzu minekenin kızı.
Yeminim yemin olsun,
Yediğim somun olsun. (18)

9.

Leylek leylek lekirdek, (12)

Hani bana çekirdek,
Çekirdeğin içi yok,
Sarı kızın saçı yok,
Süleyman'ın suçu yok. (23)

10.

Elim elim ebruşum, (13)

Atdan düşdü kelbüşüm, (14)

Atım nerei gediyon?
Paşie garşı gediyoum. (25)

11.

Şımarıg şırtıg (15)

Babıcı yırtıg,
Babası mırtıg. (26)

12.

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

Gıdılım nazlı,

Halla,

Hemen **delle**, (16)

Çarşı **göbele**. (17) (28)

13.

Tarhana **tartar**, (18)

Garnımı yırtar,

Eşgili şovra

Gel beni gurtar. (28)

14.

Gızım gızım **gızmana**, (19)

Gızımı verim mazmana,

Mazman dürzüsü gazansın,

Gızım yesin uzansın. (30)

15.

Sülenke, (20)

Sümbüldike, (21)

Nallı horoz,

Çullu teke. (31)

16.

Bindim deve boynuna,

Gittim Halep yoluna,

Halep yolu Şam bazar,

İçinde maymun gezer.

Maymun beni korkuttu,

Kulacığımı sarkıttı.

Ağ boncuk, kara boncuk,

Halbur hulbur, (22)

Öp elini kaldır. (36)

17.

Bir **madik**, (23)

İki madik,

Üç madik,

Saç madik,

Al da kaç madik. (37)

18.

Fatma **fas**, (24)

Altın tas,

Tahtada çürük,

Mık tutmaz.

Fatma da gücük,

İş tutmaz. (38)

19.

Mehmet **metire**, (25)

Biner gatıra,
Sallar butunu,
Savurur tütünü,
Torbada duz yok,
Memmed'e kız yok. (39)
20.

Minareden uzun minder,
Yedim karnım doymadı,
Ne sakalım **töm töm**, (26)
Ne buyığım **com com** (27) etti.
Hiç bana keyf gelmedi... (56)
21.

Le le **lebelek**, (28)
Eli kolu topalak.
Topalağın yarısı,
Bit bitinin karısı,
Bindim deve boynuna.
Çıktım Halep yoluna.
Halep yolu Şam pazar.
İçinde maymun gezer.
Maymun beni korkuttu.
Sağ kulağımı sarkıttı.
Akça boncuk
Gökçe boncuk... (58)
22.

Sepette kısa,
Oynayan da ne **koska** (29) yah yah lı lı lı lı lı. (62)
23.

Huu **dilik** (30) **bidilik**, (31)
Saçlar başlar kıvırcık,
Sen bu oyundan çık. (59)
24.

Masal masal **maliki**, (32)
Oğlu kızı on iki,
Mesel meselin avradı,
Beni gördü ağladı. (68)
25.

Dırın dırın (33) Andırın,
İki dükan bir fırın. (70)
26.

Avrat var **zamaru** (34) **zort**, (35)
Avrat var **çepelli** (36) **mürt**, (37)
Avrat var hazreti mülk. (77)
27.

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

Caf caf (38) eder şu keyiş,

Saz çalar bizim İbiş. (80)

28.

İnek,

Boynuzu **dinek, (39)**

Bir çuval sinek,

Oda senin ağızına. (82)

29.

Hilidi **hilidi, (40)**

Kapıya vurdum kilidi,

Akşam size gelen kim idi? (84)

30.

Ben bir meleğim,

Uçar gezerim,

Karga **vurgara, (41)**

Gurban seçerim. (87)

31.

Hopadan **hapadan (42)**

Odun getir tepeden,

At kapıya **gürpeden, (43)**

Annesi öpsün **şarpadan. (44)** (90)

32.

Damın **süğüğünde (45)** püsüğe **hapabınan (46)** larhadana **(47)** godi idim süllümden aşşaa tuvallandı. (91)

E. Tekerlemeleri Anlamlandırma Çalışması

Tespit edilen bu sözcüklerin anlamları ve görevleri üç aşamada incelenmiştir. Öncelikle lise son sınıf düzeyinde okuyan 40 öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan öğrencilerden metinde koyu puntuyla yer alan kelimelerin anlamlarını yazmaları istenmiştir. Anlamını bilmedikleri ve bağlamdan tahmin de edemediklerini boş bırakmaları istenmiştir. Sonuç şu şekildedir: Lise öğrencileri 47 kelime x 40 kişi: 1880 cevap verilmesi gerekmektedir.

Verilen cevap sayısı:	899
“Bilmiyorum” denilen cevap sayısı:	981
Bildiğini düşündüğü ya da tahmin ettiği kelime oranı:	%47,8

İkinci aşamada kırk yaş üstü Kahramanmaraşlı 40 kişi ile görüşülmüştür. Sonuç şu şekildedir:

47 kelime x 40 kişi: 1880 cevap verilmesi gerekmektedir.

Verilen cevap sayısı:	1398
“Bilmiyorum” denilen cevap sayısı:	482
Bildiğini düşündüğü ya da tahmin ettiği kelime oranı:	%74,3

Buna göre lise çağındaki öğrencilerin mahallî kelimelerin anlamını bilme/tahmin etme oranı ile kırk yaş üstü kişilerin bilme/tahmin etme oranı arasında %26,5'lik bir fark vardır. Buradan hareketle denilebilir ki mahallî kelimelerin anlamları yaşlandıkça öğrenilmektedir ya da gençler mahallî kültürden ve kelimelerden uzaklaşmaktadır.

Üçüncü aşamada bu görüşmelerden elde edilen bilgiler üzerine sözlüklerden kelimelerin anlamları araştırılmıştır. TDK'nin ana sayfasında yer alan “Büyük Türkçe Sözlük”ten ve diğer çevrimiçi sözlüklerden bu kelimelerin anlamları arandığında çoğunluğunun anlamı bulunmuştur. Asıl sorun sözlük ve kaynaklardan anlamına ulaşamayan sözcüklerdir. Akla şu sorular gelmektedir: Bunlar anlamsız kelimeler midir? Bunlar manilerdeki doldurma dizeler gibi dolgu görevi olan sözcükler midir? Diğer bir deyişle kafiye uysun diye mi orada yer almaktadır? Kökeni eski Şaman dualarına kadar götürülen tekerlemeler içerisindeki bu sözcükler birer sır mıdır? Bu sözcüklerin eskiden anlamları varken zamanla anlamları unutulmuş mudur?

Bu kelimelerin anlamları Kahramanmaraşlı 40 yaş üstü kırk kişi ile yapılan görüşmede elde edilen cevaplardan hareketle tespit edilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin üzerinde yoğunlaştığı anlamlar kelimenin anlamı olarak kabul edilmiştir. Bu anlamlar kesin değildir. Tablo şu şekildedir:

Sırası	Kelime	Kelimenin Sözlüklerde geçen anlamları:	Görüşme yapılan 40 kişilerin kelime için vermiş yoğun cevap ve o cevabın sayısı:
1	Epelek	Epelek (TTAS) (Anonim, Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, 2016): Kelebek	
2	Elembe	<Elembe (TTAS): İplik sarılan çırık.	
3	Haynini	<Haynı (TTAS): Çekingen, insan içine sokulmayan (kimse).	
4	Domnini	-	Oynayın:16
5	Hazara huzara	-	Nazar:14
6	Heri	Heri (TTAS): 1. Seslenme ünlemi. 2. Sincap	
7	Naldırkaç	-	At nalı/nalın/ayakkabı nurlu
8	Nud	<Nut (GTS) (Anonim, Gitar terimleri Sözlüğü, 2019): Eşik: Genellikle plastik, kemik, fildişi gibi sert maddelerden yapılarak telli çalgılarda telleri tutması amacıyla	

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

		klavye ve kafa arasına yerleştirilen eşik.	
9	Cun	-	Kere: 5
10	Zıdana	-	Gebere: 4
11	Eveleme develeme	Evelemek (TTAS): Oyalamak, alıkoymak. Develemek (TTAS): Kaşınmak.	
12	Lekirdek	<Lakırdak (TTAS): Leyleğin ötüşü.	
13	Ebruşum	<İbrişim(GTS) (Anonim, Güncel Türkçe Sözlük, 2019): 1. Kalınca bükülmüş ipek iplik. 2. Bu iplikten yapılmış.	
14	Kelbüşüm	-	Takke, başlık, şapka: 19
15	Şırtığ	<Sırtık (TTAS): Yüzsüz, utanmaz (çocuk için).	
16	Delle	Delle (TTAS): Oyunda kazanılan sayı, para.	
17	Göbele	Göbele (TTAS): 1. Piç. 2. Uzun müddet sürülmemiş tarla. 3. Hizmetçi.	
18	Tartar	Tartar (GTS): 1. Suda eriyen, alkol ve eterde erimeyen, asit tadında beyaz bir tuz. 2. Şarap tortusu. 3. Diş taşı.	
19	Gızmana		Kızma bana:13
20	Sülenke	Sülenke (TTAS): Bir çeşit kaydırak oyunu.	
21	Sümbüldike		Oyunda merdiven şeklini dizmek:14
22	Halbur Hulbur	Halbur (TTAS): Kalbur.	
23	Madik	Madik (GTS):1. Miskete fiske vurarak oynanan zıp zıp oyunu. 2. Dolap, hile.	
24	Fas	Fas (KL) (Anonim, Kubbealtı Lugatı, 2019): 1. Yüzük taşı. 2. Bâdem vb. meyvelerin içi. 3. Kemiğin oynak yeri. 4. Bir şeyin özü, gerçeği.	
25	Metire	-	İşsiz, boş gezen: 9
26	Töm töm	-	Uzun: 11
27	Com com	-	Bıyığın yemeğe batma ses
28	Lebelek	-	Apalak: 4

29	Koska	Koska (TTAS): Çalımlı, iyi giyinmiş, güzel yakışıklı.	
30	Dilik	Dilik (TTAS): 1. Üst dudağı yukardan aşağıya doğru yarık olan (kimse). 2. Dilinmiş, yarılmış. 3. Yırtık, sökük (giyim eşyası için).	
31	Bidilik	Bidilik (TTAS): Küçük, küçücük.	
32	Maliki	Malik (KAS): Bir şeye sahip, bir şeyi olan.	
33	Dırın dırın	-	Küçük görmek, küçümsemek
34	Zamur	<*Zamır (TTAS): Erek, istek, düşünce: Onun zamirini tanıdım.	
35	Zort	Zort (TTAS): 1. Yapamayacağı işi yapmaya davranan. 2. Dik kafalı. 3. Kendini beğenmiş. 4. Çalım, kabadayılık.	
36	Çepelli	Çepelli (TTAS): Karışık, pislikli, çöplü.	
37	Mürt	Mürt (GTS): Ölmüş (hayvan).	
38	Cafcaf	Cafcaf (GTS): 1. Gösteriş, şatafat. 2. Ağız kalabalığı ile bir şeyi elde eden, şirret.	
39	Dinek	Dinek (TTAS): Boynuzları dik ve sivri olan hayvan.	
40	Hilidi	-	Kapı sürgüsü: 10
41	Vurgara	-	Vurgun yapmak: 4
42	Hapadan	<Harpadan (TTAS): İki şeyin birbirine sımsıkı yerleşmesini anlatır: Şişenin gapağı harpadan oturdu.	
43	Gürpeden	Gürpeden (TTAS): Birdenbire, ansızın.	
44	Şarpadan	Şarp (TTAS): Şıp diye, birdenbire (yakalamak için). Şarpadan: Aniden, seslice.	
45	Süyük	Süyük (TTAS): Toprak damın saçakları.	
46	Hapab	Hapap (TTAS): Takunya.	
47	Larhadana	-	Birdenbire: 39

Yukarıdaki tabloda sözlüklerde anlamı bulunamayan on altı kelime, görüşme yapılan kişilerin verdiği cevaplardan hareketle anlamlandırılmıştır. Buna ilaveten bahsi geçen kelimeler hakkında tarafımızdan aşağıda anlamlandırma çalışması yapılmıştır:

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

Kelimelerin geçtiği tekerlemenin numarası:	Anlamı bulunamayan kelimeler:	Görüşmecilerin en çok söyledikleri karşılık:	Anlamı bilinmeyen kelimeler hakkında ve değerlendirmeler:
4	Domnini	Oynayın:16	Yansımadan türeyen bir kelime düşünülmektedir. Oyuna yönelik amacıyla “haydi” anlamında kullanılmaktadır.
5	Hazara huzara	Nazar:14	Bu iki kelimeyi sözlüklerde ayrı ayrı bulmaktadırlar. Bununla birlikte sözlük anlamı ile buradaki kullanımı arasında bir ilişki kurmak zordur. Afganistan’da “Hazara” Türklerinin bu tekerlemede kullanıldığı yeri olabilir? Eğer bir bağ varsa da ilgili bir bilgi mevcut değildir. Tekerleme bir kısmı eski Şaman dualarındaki bilinmeyen kelimelerdir. Bu konuyu açıklamalar çalışmanın giriş bölümünde verilmiştir. Dolayısıyla “hazara” kelime grubunun günümüz itibarıyla tespit edilemeyen bununla tekerlemeye ilgi çekicilik katan, ikinci kafiye uyumu sağlayan bir kelime olduğu söylenebilir.
7	Naldırğaç	At nalı/nalın/ayakkabı numarası:14	Nalın kelimesi gibi bu kelimenin de kelimesinden türediği anlaşılmıştır. Görüşme yapılan kişiler, bu kelime “nalın” olabileceğini işaret etmişlerdir.
9	Cun	Kere: 5	Tekerlemedeki kullanımına bakıldığında “kaç” ve “kere” anlamlarında kullanılmaktadır.
10	Zıdana	Gebere: 4	“Zıllı zıllı zıdana.” şeklinde geçen bu tekerleme dört görüşmecinin ifade ettiği gibi ‘zıllı’ kelimesinin anlamını çağrıştırmaktadır. Muhtemelen zıbarmak kelimesi değişerek bu şekli almıştır.
14	Kelbüşüm	Takke, başlık, şapka: 19	Kelime hakkında görüşmeciler takke, şapka anlamında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda hareketle kelimenin “kel+” başlangıç biçim birimlerini çağrıştırdığı söylenebilir.
19	Gızmana	Kızma bana:13	Görüşme yapılan kişilerin verdiği karşılıklarda incelendiğinde kelimenin kızma, kızmana şeklinde değişim gösterdiği görülmektedir.

21	Sümbüldike	Oyunda merdiven şeklinde taşları dizmek:14	Yapılan görüşmelerden alınan c dayanarak şu söylenebilir: Oyunda n şeklinde taşların dizilişi sümbül ç şeklinde andırmaktadır. Dike “dikmek” fiili olmalıdır. Bir oyundaki taşların dikilmesi sümbül andırmaktadır.
25	Metire	İşsiz, boş gezen: 9	Kelimenin kafiye uygunluğunu ve sağlamak amacıyla tü düşünülmemektedir.
26	Töm töm	Uzun: 11	Farklı kaynaklarda kelimeye birkaç veritse de o anlamlar bu metin için değildir. Yansımadan türeyen bir grubu olduğu düşünülmektedir. çıkardığı sesin yansıması olduğu vermektedir.
27	Com com	Bıyığın yemeğe batma sesi: 10	Bıyığın çıkardığı sesin yansıması izlenimi vermektedir.
28	Lebelek	Apalak: 4	Bebek dilinde “kelebek” yerine kulla kelimedir. Kelebek kelimesinin zorluğu kelimedeki değişime neden ol
33	Dırın dırın	Küçük görmek, küçümsemek: 19	Bu kelime grubu, kullanıldığı teke sonraki dizinin son kelimesi ile oluşturma görevi görmekte ve mar doldurma dizeyi andırmaktadır. yanında görüşmecilerin işaret ettiği önemsememe anlamı da sezilmektedir.
40	Hilidi	Kapı sürgüsü: 10	“Hilidi hilidi, dış kapının kilidi, yatsid bize gelen kim idi?” gibi tekerlemelerde de geçen bu kelime sürgüsü anlamında kullanıldığı ve kelimesi ile köken benzerliği görülmektedir.
41	Vurgara	Vurgun yapmak: 4	Tekerlemeye bakıldığında “vurgun y anlamına geldiği düşünülmektedir. filinden türetilmiş bir kelime ol Kelimenin kökten sonraki kısmı ek n “kara” gibi bir kelimenin bozulmuş belli değil.
47	Larhadana	Birdenbire: 39	“Larkadan geçmek” kelime grubu “m çürümesi” anlamındadır. Sadece bu grubunda geçen larkadan kelimesinin tekerlemedeki “larhadana” kel kullanımına uygun düşmemektedir. C

Kahramanmaraş Tekerlemelerinde Anlamsız Görünen Kelimeler

			yapılan kişilerden biri hariç tam kelimenin anlamı üzerinde ittifak etn Kelimenin yansıma kelimeler gibi se ile oluştuğu düşünülmektedir.
--	--	--	---

F. Sonuç

1. Bu çalışmada güncel kullanımda olmayan özellikle genç nesil arasında pek kullanılmayan ve dolayısıyla anlamları da pek bilinmeyen 47 kelime ele alınmıştır.
2. Bu kelimelerden 31 tanesinin anlamına sözlüklerden ulaşılmıştır. Bulunan anlamlar genel itibariyle bağlama uygundur.
3. Araştırılan kelimelerden 16 tanesinin anlamı ise sözlüklerde bulunamamıştır.
4. Kırk yaş üstü kırk kişi ile yapılan görüşmede en çok alınan cevaplar o kelimenin anlamı olarak kabul edilmiştir.
5. Bu kelimelerin anlamını görüşme yapılan kişilerin biliyor olması mümkündür. Bunun yanında bu anlamlandırmayı bağlamdan hareketle yapmış olmaları da mümkündür. Dolayısıyla bu anlamlandırma kesin değildir. On ve daha fazla kişi bir cevap üzerinde yoğunlaşmışsa bu cevabın ya da çıkarımın doğruluk payı daha güçlüdür denilebilir. 11 kelimenin anlamı üzerine ondan fazla kişi yoğunlaşmıştır.
6. Bu noktada bir cevap üzerinde on kişiden daha az yoğunlaşmanın olduğu beş kelimenin anlamlandırmasının doğruluk payı düşüktür denilebilir. Bu kelimeler:

Cun	Kere: 5
Zıdana	Gebere: 4
Metire	İşsiz, boş gezen: 9
Lebelek	Apalak: 4
Vurgara	Vurgun yapmak: 4

7. Ahenk unsurunun ön planda olduğu bu türde kelimeler bazen ahenk için kullanılmıştır. Özellikle bir üst maddede anlamlandırmalarına kuşku ile bakılan beş sözcüğün kullanıldığı yerler bakıldığında daha çok kafiye ve uyum için kullanıldığı görülmektedir.
8. Yine tekerlemelerin kökeninin Şaman dualarına kadar gittiği daha önce belirtilmişti. Dolayısıyla bazı kelimelerin Şaman dualarında geçen gizemli kelimeler olması, o fonksiyonunu kaybederek tekerlemelere temel teşkil etmesi de araştırmacıların dile getirdiği bir husustur.

9. Çalışma göstermiştir ki anlamsız/görevsiz kelime yoktur, anlamı/görevi bilinmeyen kelime vardır.

G. Kaynaklar

- Akalın, L. S. (1984). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yay.
- Anonim. (1982). *Resimli Ansiklopedik Büyük Sözlük* (Cilt IX). İstanbul: Ansiklopedik Yay.
- Anonim. (1986). *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklepedi* (Cilt XVIII). İstanbul: Gelişim Yay.
- Anonim. (1998). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler, İsimler, Eserler, Türler*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Anonim. (2016, 08 08). *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü*. www.tdk.gov.tr: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Anonim. (2019, 08 08). *Gitar terimleri Sözlüğü*. www.tdk.gov.tr: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Anonim. (2019, 08 08). *Güncel Türkçe Sözlük*. www.tdk.gov.tr: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Anonim. (2019, 08 08). *Kubbealtı Lugatı*. <http://www.lugatim.com/>: <http://www.lugatim.com/s/fas> adresinden alındı
- Boratav, P. N. (1982). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*. Ankara: Akçağ.
- Duymaz, A. (2005). Azerbaycan Tekerlemeleri (Sanamaları) Üzerine Mukayeseli Bir Değerlendirme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, V(1), 39.
- Elçin, Ş. (1998). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* (Cilt 2). Ankara: TDK.
- Kalaycı, Ü., & vd. (2012). *Tek Tek Tekerleme/Kahramanmaraş Tekerlemeleri*. Kahramanmaraş: Can Ofset.
- Yaşar, F. Ö. (2010). Mizahta Uyumsuzluk Kuramı Bağlamında Tekerlemeler. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2, 49-57.